

Ladancsik Tibor

HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK: MAGYARORSZÁGI ÉS VAJDASÁGI FIATALOK TERÜLETI IDENTITÁSA

1. FOGALMI KERETEK: IDENTITÁS, NEMZETI ÉS TERÜLETI IDENTITÁS

Az identitás gyakran használt fogalom a pszichológiában és a szociálpszichológiában, de a fogalom szociológián belüli használatának is komoly létjogosultsága van. Maga a szó latin eredetű, jelentése önazonosság, az individuum önazonossága. A fogalom mai, társadalomtudományokban használt formáját Erik H. Erikson dolgozta ki. Az identitás tehát a személyazonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely a közös világkép azonosságával és folyamatosságával függ össze (ERIKSON, 1991 idézi GYÁNI, 2008). A tanulmány egyik célja, hogy megvizsgálja, hogy a fiatalok identitásában a szülővárosuknak miféle szerepe van.

Az identitás nem létezhet kizárólag önmagában, külső tényezők befolyásolják. A külső tényezők jelenléte pedig másokban is hasonló identitás kialakulását eredményezhetik. A marxista társadalomtudósok által nagy előszeretettel használt osztálytudat fogalma tulajdonképpen egyfajta társadalmi identitás. Véleményük szerint külső tényezők hatására a társadalom egyes csoportjaiban osztálytudat jött létre. Ez a tudat pedig minden individuum számára ugyanolyan, vagy nagyon hasonló jelentésekkel bír. Hogy létezik, vagy létezett-e ilyen osztálytudat, az vita tárgyát képezi. A nemzeti identitás témakörében is sok kutatás született. Sok szerző foglalkozott már azzal a kérdéssel, hogy hogyan vált egy adott területen élő népcsoport nemzetté. Mindemellett felmerül a kérdés, hogy mit is jelent a nemzet fogalma. Közös nyelvet, kultúrát, szokásokat. Ezek a fogalmak egy adott személyt határoznak meg, ugyanakkor meghatározzák, az akár több millió fős nemzetet is.

Ha azt keressük, hogy az identitás melyik életkorban alakul ki, akkor a serdülőkorban kell kutatnunk. Ebben az időszakban alakítjuk ki a világról alkotott nézeteinket, világképünket, keressük a helyünket a világban (Somlai, 2008, 2013; Jancsák 2013: 41-53). Pataki Ferenc elméletében megkülönbözteti a szerepidentitást és a csoportidentitást. A szerepidentitás nehézsége a szerepek változékonysága, a csoportidentitás nehézsége pedig a csoportok képlékenysége. Emellett az

identitáselemek öt csoportját különbözteti meg: az első az antropológiai, ide tartozik a nem, az életkor és az etnikai hovatartozás, a második a pozicionális- és csoport-identitás, ide a társadalmi rétegekhez való tartozás kapcsolódik, a harmadikba tartoznak a társadalmi minősítési műveletek, mint például a kulturális, jogi és közvélemény alkotta kategóriák, a negyedik az ideologikus, ide tartoznak a politikai, vallási és morális kategóriák, és az ötödik, az emblematis, ide tartoznak a divattal jellemezhető identitáselemek. (PATAKI, 2001; BUGOVICS, 2007)

Egy adott terület földrajzi adottságai, lakossága, térségre jellemző szokásai nagyban befolyásolják az ott élők identitását. Az már személyenként változó, hogy létrejön-e területi identitás, és ha létrejön, akkor milyen mértékben határozza meg egy ember gondolkodásmódját. Egyes szocioregiónok (mint a Vajdaság) esetében a területi identitás(ok) mintázatai szoros összefüggésben állnak a nemzeti identitással/identitásokkal. Területi és nemzeti identitások összefüggésrendszere a magyarországi társadalomtudományi és ifjúságszociológiai kutatások által mélyen és árnyaltan feldolgozott tudományos téma (A. GERGELY, 1996; CSEPELI, 1999 PATAKI, 2001; MURÁNYI, 2005 és 2006; PÁSZKA, 2006; GÁBOR, 1996 és 2012). A téma kutatása a határontúli magyar kisebbségek és szóróvidékek esetében az új évezred első évtizedében új lendületet kapott és számos új eredménnyel gazdagította a társadalomtudományokat (VERESS, 2005; JANCsÁK–TARNAY 2008; JUHÁSZ, 2008; RICZ, 2008; GÁBRITY, 2009a és 2009b; SZABÓ 2013). Mindezen munkák eredményeit és téziseit felhasználtuk a kutatásunk előkészítése során.

A nemzetközi kutatásokban eltérő elméletek láttak napvilágot a fogalom kapcsán: egyes szerzők szerint lassanként el fog tűnni, mások szerint pedig meg fog erősödni a nemzeti identitás. A kozmopolitán identitás erősödését vallók (BECK 2005 és 2007) szerint a nemzeti identitás csökkenni fog, az emberek már nem országok, vagy nemzetiség alapján fogják meghatározni önmagukat. Huntington (1996) szerint pedig a nyugati országokban a nagyarányú bevándorlás a kulturális ellentétet fogja felerősíteni, a legújabb kor fő konfliktusát a civilizációk közti konfliktus fogja meghatározni.

A nemzeti identitás két fő tényezőből épül fel. Az egyik az államnemzeti identitás, amit az adott országban élés, állampolgárság és az adott ország intézményrendszerének elfogadása határoz meg, a másik pedig a kultúrnemzeti identitás, amit pedig az anyanyelv ismerete, a közös történelem határoz meg (Csepeli et al, 2004). A nemzeti identitásnak ezt a két fogalmát nem lehet élesen elválasztani egymástól, egy személyt akár mind a kettő is jellemezhet. A választóvonalat egyedül ott húzható meg, hogy az államnemzeti identitást inkább az ország sikeressége (nemzetközi sikerek a politikában és a gazdaságban), a kultúrnemzeti identitást pedig inkább a történelmi emlékezet, a közös kultúra táplálja. Európában az államnemzeti modellnek inkább a francia modell, a kultúrnemzeti gondolkodásnak pedig a német modell felel meg.

Az etnocentrizmust a saját nemzetet a más nemzettől jobbnak, különbnek gondolása határozza meg. A nemzeti identitás szélsőséges változatai pedig akár a másik

nemzet lenézését, alsóbbrendűnek tekintését eredményezhetik. Az állam által biztosított jóléti juttatások idegenektől való féltése, az állampolgárság megszerzésének szigorú feltételekhez kötése nem ismeretlen jelenség a mai társadalmakban. Ezt a jelenséget nevezi Habermas jóléti sovinizmusnak (HABERMAS, 1996; Ld. még. CSEPELI et al, 2004).

Tudásszociológiai elemzések szerint a nemzettel történő azonosulásnak két fő eleme van: az egyik egy magától értetődő, természetesnek vett nemzeti identitás, a másik pedig ideologikus elemeket is használó konstruált nemzeti identitás (GYÁNI, 2008). A kérdőíves adatfelvétel során kilenc kategóriát különböztettem meg: lakóhely szerint (utca, településrész), település szerint, község szerint (a község fogalma Magyarországon és Szerbiában eltérő, erre részletesen a későbbiekben fogok kitérni), megye szerint, régió szerint, tartomány szerint (itt a Vajdaság tartományi státuszára gondolok, a magyarországiaknak szánt kérdőívben elhelyezett országrész szerepel), ország szerint, szubkontinentális és kontinentális szint. Ezt a kilenc egységet négy részre tagoltam. Az első a lokális szint, ami a lakóhely, település és község szerinti kategóriákat foglalja magába. A második rész a regionális szint, amely a megye, régió és országrész szerinti kategóriákat foglalja magába. A harmadik rész az országos szint, ami az ország kategóriát foglalja magába. A negyedik rész pedig az ország feletti szint, ami a szubkontinentális és kontinens szerinti kategóriákat foglalja magába.

A teret, mint fogalmat számos tudomány vizsgálta már az idők során. Legelsőként a földrajz foglalkozott a térrel. A hadtudomány számára is fontos volt a tér megismerése, emellett természetesen a jogtudomány is foglalkozott a tér fogalmával (BUGOVICS, 2007), pontos szabályokat határozott meg, hogy ki birtokolhat egy területet, hogyan és kire örökítheti át. A későbbiekben a közgazdaságtan is foglalkozott ezzel a témával. Sok közgazdaságtani elmélet területi alapon közelíti meg a problémáját. A szociológiában is viszonylag korán megjelentek a térrel kapcsolatos, egyes társadalmi jelenségeket területiséggel magyarázó elméletek.

A területi identitás az identitás fogalmának egy specifikus része. Azon az elméleten alapszik, miszerint a területiség befolyásolja az identitásunkat, illetve annak egy bizonyos részét. Maga a fogalom interdiszciplináris jellegű, hiszen a szociológia mellett a szociálpszichológia, pszichológia, sőt még a földrajz is foglalkozik vele.

Az identitás kialakulásában az érzelmi kapocs, a kötődés és a hovatartozás érzése nagyon nagy szerepet játszik. Ilyen érzelmi kapcsolatok kötik az embert a szülőföldjéhez is. A szülőföld fogalma mindenki számára mást jelent, más alapján határozza meg. Sokan konkrét földrajzi tényezők alapján, mások az ott élő emberek alapján, és vannak, akik a kialakult baráti kapcsolataik, esetleg gyerekkori emlékeik alapján határozzák meg. Mindezeket összegezve tehát a területi identitásunk az az általunk választott területi egység, amit lelkünkben otthonunkként fogadunk el, ám korántsem függetleníthető az ott élőtől, a társas és társadalmi környezettől. A szülőföldet természetesen nem lehet magával a területi identitással azonosítani, hiszen mindenki

másképp azonosítja a szülőföldjét, és vannak olyanok is, akik nem a szülőföldjükkel azonosulnak. Az otthon fogalma, az otthonosság azonban már jobban behatárolja a területi identitás fogalmát.

A környezetünkhöz fűződő kapcsolatunknak több szintje van. A legtagabb fogalom maga a földrajzi környezet, az ember létezési tere. A következő szint a működési tér, ahol kölcsönhatásban vagyunk a környezetünkkel, ill. az is hat ránk. A harmadik szint az érzékelési környezet, az a hely, amit az érzékeinkkel felfogunk. Az utolsó és egyben a legszűkebb szint a viselkedési környezet, az a hely ahol az interakcióink megvalósulnak. A területi identitás legfőbb összetevője az érzékelési környezet, hiszen itt alakítjuk ki a környezetünkhöz való viszonyt, itt alakul ki az azonosságtudatunk. Ha valaki a településén nem találja meg a számára szükséges infrastrukturális elemeket (iskola, orvos, munkahely stb.), akkor másik településen fogja felkeresni ezeket. Ez gyengíteni fogja az adott településhez köthető területi identitását, sőt eredményezheti annak teljes áttevődését egy másik településre is. A tér fogalmának az egyik megközelítési módja a kognitív térképek alkalmazása. Az objektív környezet, ami körülvesz bennünket, egy képzetté alakul a tudatunkban. A tudatunk pedig saját szempontok, érzelmek, igények és kívánságok alapján (tehát szubjektíven) kategorizálja és szelektálja a tapasztaltakat. Így alakul ki az egyéni képzetünk. A kognitív térkép tehát egy komplex kép az aktivitási terünkről, ami szubjektív felfogás alapján jön létre (BUGOVICS, 2007).

A mentális térképezés tulajdonképpen egy olyan folyamat, amely maga is pszichológiai folyamatok sorozatából áll: megjegyzi, raktározza, majd előhívja azokat az információkat, amelyek a térbeli környezetünkre vonatkoznak (Letenyei, 2006). Mivel a kognitív térképek tulajdonképpen a térhez kötődő viszonyból jönnek létre, ezért fontos elemei a területi identitásnak is.

A területi identitás kialakulása viszonylag hosszú folyamat, mivel az adott területen megélték, az ott tapasztaltak alapján jön létre. A kialakulásában pedig sok tényező játszik szerepet (iskola, tájra jellemző kultúra). A területi identitás tulajdonképpen a nemzeti identitásból vezethető le. A nemzeti identitás nemcsak kulturális, gazdasági és történelmi elemeket tartalmaz, hanem aktívan jelen van benne a területiség gondolata is. Egy ország – és egy nemzet is – területileg pontosa lehatárolt, nagyban jellemzik azok a földrajzi viszonyok, amik körülveszik. Ha a magyar nemzetet vesszük példaként, akkor a Magyarországon élő magyarok számára Magyarország egy konkrét fogalom, egyértelműen hozzá köthetik nemzeti identitásukat. A határon túli magyarság esetében azonban már más a helyzet. Ők kénytelenek voltak egy belső, virtuális hazát létrehozni a maguk számára, amellyel azonosulni tudnak. Tehát az identitásuk részét képezik ugyan a földrajzi elemek, de nem objektív valójukban, hanem egy szubjektív képzetben létrejött alakban. A területi identitás létrejöttében az ellenkultúra is komoly alkotóelem lehet. Jó példa erre a Hamburgban található St. Pauli városrész, amit perifériaként tartottak számon, leromlott lakások, bevándorlók és multikulturális környezet jellemzi. A városban tulajdonképpen deviáns helyként

tartották számon. A helyiekben azonban kialakult egy ellenkultúrához köthető hely-érzet, amely szemben állt a városi vezetéssel. Ebben az identitásformában a „büszkeség a másságra” fontos szerepet kapott. A területi identitás a maslow-i szükségletek alapján is értelmezhető fogalom. A térbeli viselkedésben jelen van egy identifikációs szükséglet. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy az ember emocionális kapcsolatokat is keres érdekei mellett, amelyek otthonossá, megszokottá, egyáltalán élhetővé tudják számára tenni azt a környezetet, amiben él. Azonban az identifikációs szükséglet nemcsak erre, hanem a történelmi-kulturális viszonyokra, sőt magára a szocializációra is vonatkozik. A térhasználatunk bázisa tulajdonképpen tudatos elemekre épül, tehát a térről szerzett ismereteink, társadalmi kapcsolataink egy kognitív bázist képeznek, és erre épülnek rá az identitás emocionális elemei. Tehát a területi identitás kognitív elemekre épül, amit érzelmi tényezők mélyítenek el (BUGOVICS, 2007).

2. MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

A kérdőív témája identitás-felmérés volt, mely a területi identitásra fókuszált. Az adatfelvétel önkitöltős kérdőívvel Szegeden tanuló egyetemisták körében történt. Központi kérdésünk az volt az, hogy a vajdasági fiatalság rendelkezik-e területi identitással. A felmérés résztvevői vajdasági és magyarországi hallgatók voltak, hogy a két országból származó fiatalok identitása összehasonlíthatóvá váljon, és megfigyelhetővé váljanak a különbségek és a hasonlóságok. A kérdőívek nem valószínűségi mintavétel alapján készültek el, azon belül pedig az egyszerűen elérhető alanyok módszeréhez áll a legközelebb. Az adatok így nem tekinthetők reprezentatívnak. A vajdasági hallgatóknak szánt kérdőívet 30 hallgató töltötte ki a Márton Áron Szakkollégiumban. A magyarországi hallgatóknak szánt kérdőív pedig 28 fővel készült a BA harmadéves szociológushallgatók körében.

Kiinduló feltételezéseink:

1. A vajdasági és magyarországi hallgatók kapcsolati hálója hasonló.
2. A területi identitás meglétének aránya hasonló.
3. A területek értékelésének átlagai hasonlóak.
4. A területek értékelésében az anyagi dimenzió a magyarországi és vajdasági hallgatók körében egyaránt fontos.
5. A vajdasági hallgatók körében az első, lokális és a második, regionális szint magasabb értékelésű
6. Magyarországot a vajdaságiak magasabb pontszámra értékelik, mint a magyarországiak.
7. A vajdaságiak jobban bíznak valakiben, aki vajdasági, mint valaki olyanban, aki máshonnan származik.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

3.1 Az ismerősi hálózat feltérképezése

Az ismerősi hálóval kapcsolatos hipotézis szerint a vajdasági és magyarországi hallgatók kapcsolati hálója hasonló. Az ismerősi körük nagysága megegyezik, a vajdaságiak többsége pedig rendelkezik magyarországi barátokkal. A kérdőívekben több kérdés is szerepel ezzel a témával kapcsolatban.

A vajdasági hallgatóknak szánt kérdőívben a következő kérdések találhatók a témával kapcsolatosan: „Hány olyan ismerősöd van, akivel rendszeresen (naponta, hetente, havonta) tartod a kapcsolatot?” „Közülük mennyivel ismerkedtél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán?” „Közülük hány magyarországi?” „Hány olyan személy van, akit közeli barátodnak tartasz?” „Közülük hányat ismertél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán?” „Közülük hány magyarországi?”

A magyarországi hallgatók pedig a következő kérdéseket kapták: „Hány olyan ismerősöd van, akivel rendszeresen (naponta, hetente, havonta) tartod a kapcsolatot?” „Közülük mennyivel ismerkedtél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán (kollégium, albérlet stb is beleértve)?” „Közülük hány külföldi?” „Hány olyan személy van, akit közeli barátodnak tartasz?” „Közülük hányat ismertél meg az egyetemen, vagy az egyetem kapcsán?” „Közülük hány külföldi?”

A magyarországi hallgatók átlagosan 15 közeli ismerőssel rendelkeznek, a legkevesebb 1, a legtöbb pedig 40. A vajdasági hallgatók pedig átlagosan 18 közeli ismerőssel rendelkeznek, a legkevesebb 3, a legtöbb pedig 60. A független mintás t-próba folyamán a szignifikancia szint $p > 0,05$ ($p = 0,357$), azaz nincs különbség a magyarországi és vajdasági egyetemisták ismerősi hálózata között.

A magyarországi hallgatók az egyetem kapcsán átlagosan 6, a vajdaságiak pedig 10 közeli ismerőst szereznek. Ebbe a kategóriába azonban beleszámít a kollégium is. A vajdaságiaknál azonban, ha azt nézzük, hogy átlagosan hány magyarországgal ismerkedett meg az egyetem kapcsán, akkor itt az átlag már csak 4. A vajdaságiaknak szánt kérdőívben szerepel egy olyan kérdés, hogy elmondható-e az, hogy csak vajdaságiakkal barátkozik. Erre a kérdésre a vajdaságiak 50%-a igennel válaszolt. Tehát a vajdasági megkérdezettek fele nem barátkozik magyarországiakkal, csak vajdaságiakkal. Arra a kérdésre, hogy ez miért van így a legtöbben azt felelték, hogy csak ritkán kerülnek velük kapcsolatba. Ezután egy olyan kérdés következik, ami a magyarországiakról alkotott általános véleményre kérdez rá. A válaszadók 40% szerint a magyarországiak ugyanolyanok, mint a vajdaságiak, de 7%-uk szerint teljesen más világgéppel rendelkeznek. 20%-uk alapvetően pozitív véleménnyel van a magyarországiakról, 10%-uk azonban enyhén negatív, 13%-uk pedig erősen negatív véleménnyel van a róluk.

A vajdaságiaknak átlagosan 4 közeli barátjuk van, a magyarországiaknak pedig átlagosan 5. A vajdasági válaszadók fele egyáltalán nem rendelkezik magyarországi baráttal. Itt ugyan meg kell említeni, hogy a magyarországiak 93%-a nem rendelkezik külföldi baráttal, de ennek nagy valószínűséggel az az oka, hogy nincs is annyi alkalmuk külföldiekkel érintkezni, mint a vajdaságiaknak.

Összegzőképpen elmondható, hogy az ismerősök és barátok száma a vajdaságiaknál és a magyarországiaknál ugyanakkora, de az ismerősi háló szerkezete enyhén eltér, a vajdaságiak egy részének ugyanis nincsenek magyarországi barátai. A kapott adatok alapján az első hipotézist, miszerint a vajdaságiak és a magyarországiak ismerősi hálózata hasonló, igazolódott.

3.2 A területi identitás

A második hipotézis szerint a vajdaságiaknál és a magyarországiaknál egyaránt jelen van egyfajta területi identitás. A magyarországi válaszadók közt szinte mindenki megnevezett egy számára fontos területi egységet (az esetek 50%-nál ez a területi egység a szülőváros/falu volt), azonban válaszadók 64%-a azt nyilatkozta, hogy nem határozza meg magát az adott területi egység alapján. A vajdasági válaszadók közt is szinte mindenki megnevezett egy fontos területi egységet (itt az esetek 58%-a volt a szülőfalu/város), nagy eltérés azonban, hogy itt a válaszadók 57%-a vajdaságinak, vagy vajdasági magyarnak identifikálja magát, és itt csak 43% volt olyan, aki nem határozza meg magát területi egység alapján (szemben a magyarországi 64%-kal). Pontosabb képet kapunk azonban, ha megvizsgáljuk azt az 5 fokú skálát, amelyen a megadott fontos területi egységet kellett értékelni, hogy mennyire tekintik az életük részének az adott területi egységet. A vajdaságiaknál átlagosan 4,33, a magyarországiaknál pedig az átlag 4,04. A független kétmintás t-próba eredménye alapján, ahol $p > 0,05$ ($p = 0,292$) nincs különbség a csoportátlagok között.

A második hipotézisben beigazolódott az, hogy létezik egyfajta területi identitás mindkét félnél. A vajdasági válaszadóknál pedig a vajdasági magyar kategória fontos identifikáló tényezőt jelent.

3.3 A terület értékelésének szempontjai

A 3. hipotézis szerint a terület értékelési kategóriáinak átlagai megegyeznek. A kérdőívben szerepel egy kétszer 14 kérdésből álló blokk, ahol az első arra kérdezett rá, hogy a felsorolt tényezők egy 1-től 10-ig terjedő skálán mennyire befolyásolják a kérdezett területi identitását. A másik pedig ezeknek a tényezőknek az ellenpárja volt, és itt arra kérdezett rá, hogy ezek a negatív szempontok mennyire csökkentik a területi identitást. A két kérdéscsoport mindkét kérdőívben ugyanúgy szerepelt. A

pozitív szempontok a következők: a lakóterület iránti érzelmi kapocs, ragaszkodás; a táj szépsége, egyedisége; a gazdasági környezet fejlettsége; jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala; az emberek kulturális viselkedése, magas iskolázottsága; jó baráti és szomszédi kapcsolatok; jó családi és rokoni viszonyok; kiváló munkalehetőségek; jó fizetések és biztos munka; az adott területre jellemző kultúra, hagyomány fontossága; egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv; az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat; földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége. A 14. szempont az egyéb kategória volt, de mivel itt szinte sehol sem kaptam választ ezért ezt a kategóriát nem elemzem. A vajdasági válaszadók közt az elemszám mindegyik kategóriában 30, átlagok pedig a következők:

1. táblázat: Területi identitásra ható pozitív kategóriák (vajdasági)

Kategóriák:	Átlagértékek
Lakóterület iránti ragaszkodás	8
A táj szépsége, egyedisége	6
A gazdasági környezet fejlettsége	4
Jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala	4
Az emberek kulturális viselkedése, magas iskolázottsága	5
Jó baráti és szomszédi kapcsolatok	7
Jó családi és rokoni viszonyok	7
Kiváló munkalehetőségek	4
Jó fizetések, és biztos munka	4
Az adott területre jellemző kultúra, hagyomány fontossága	6
Egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv	5
Az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat	6
Földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége	6

A magyarországi válaszadók közt az elemszám mindenütt 28, az átlagok pedig így alakulnak:

2. táblázat: Területi identitásra ható pozitív kategóriák (magyarországi)

Kategóriák:	Átlagok
Lakóterület iránti ragaszkodás	7
A táj szépsége, egyedisége	5
A gazdasági környezet fejlettsége	5
Jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala	6
Az emberek kulturális viselkedése, magas iskolázottsága	6
Jó baráti és szomszédi kapcsolatok	7
Jó családi és rokoni viszonyok	7
Kiváló munkalehetőségek	5
Jó fizetések, és biztos munka	5
Az adott területre jellemző kultúra, hagyomány fontossága	5
Egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv	3
Az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat	4
Földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége	4

A független mintás t-próbák eredményei alapján 9 kategóriában megegyeznek a csoportátlagok ($p > 0,05$), 4 kategóriában azonban eltérnek ($p < 0,05$). Ezek a kategóriák pedig: jó közlekedési lehetőségek, kulturális és oktatási környezet magas színvonala ($p = 0,02$); egyéb, az adott területre jellemző vonások, mint pl. tájnyelv ($p = 0,04$); az adott területre jellemző etnikai hovatartozás-tudat ($p = 0,00$); földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége ($p = 0,02$). A negatívan ható tényezők közül a csoportátlagok a független kétmintás t-próbák alapján egyetlen esetben sem térnek el ($p > 0,05$), így ezekkel az átlagokkal külön nem foglalkozom.

Az adatokból egyértelműen kitűnik, hogy mit tekintenek negatívumnak a vajdasági fiatalok a saját szülővárosukban. Az vajdasági fiatalok átlagosan gyengébb pontszámot adtak a szülőhelyük oktatási rendszerének, mint a magyarországiak. Ez könnyen értelmezhető, ugyanis a vajdasági fiataloknak el kellett hagyniuk szülőhazájukat, hogy jobb oktatásba részesülhessenek Magyarországon, így nagyon is érthető, hogy az szülőföldjükön gyengébbnek tartják az oktatást. A második eltérési pont a nyelvhasználat. A magyarországi fiatalok esetében ez egyáltalán nem volt fontos és alacsony pontszámot kapott a vajdasági fiatalok azonban ezt jóval fontosabbnak értékelték. Ez is könnyűszerrel értelmezhető ugyanis az adott településen, vagy kisvárosban, ahonnan a vajdasági fiatalok jöttek a legtöbben magyarul beszélnek. A vajdasági nagyvárosokban azonban a szerb nyelv használata elkerülhetetlen tehát a fiataloknak ott egy idegen nyelven kell kommunikálniuk. Ezért is fontos számukra

szülővárosuk magyar nyelve. Magyarországon ezzel szemben a kis- és nagyvárosokban egyaránt magyarul beszélnek, a fiatalok nem találkoznak idegen nyelvekkel így az identitásukban a szülőváros nyelvhasználata nem tölt be fontos szerepet. A harmadik eltérési pont az etnikai hovatartozás-tudat volt. A nyelvhez hasonlóan a vajdaságiaknak itt is sokkal fontosabb volt ez a pont, mint a magyarországiaknak. A vajdaságiak gyakran találkoznak más (főként a szerb) nemzetek tagjaival, míg Magyarországon (Szerbiához hasonlítva) viszonylag kevés nem magyar nemzeti-ségű ember él. Így a magyarországiaknak természetesnek tűnhet saját magyarságuk és nem is játszik akkora szerepet az identitásukban, mint a vajdaságiaknak, akik nap mint nap eltérő nemzetiségű emberekkel érintkeznek. Az utolsó eltérési pont a földrajzi térhez kötődés kimagasló jelentősége. A magyarországiaknak ez a pont is kevésbé volt fontos, mint a vajdaságiaknak. Mivel a vajdasági magyarokat eleve egy tájegységhez kötik (Vajdaság) így érthető, hogy az identitásukban fontos szerepet tölt be a tájegységhez való kötődés.

Összegzőképpen elmondható, hogy a csoportátlagok a legtöbb esetben megegyeznek, azonban 4 esetben eltérnek. Ez a négy eset pedig egyértelműen a sajátos kisebbségi élethelyzet hatásának tudható be. Így a hipotézis ebben a négy esetben cáfolódott, az összes többi esetben azonban beigazolódott.

3.4 Az anyagi dimenzió fontossága

Az előző hipotézisben vizsgált kategóriákat használva a negyedik hipotézis szerint, az anyagi dimenzió (munkalehetőség és fizetés) lesz a legmagasabb átlagú. Erre azért következtettem, mert, ha egy adott településen nem igazán lehet megélni, akkor az ott élők nagy valószínűséggel elköltöznének onnan. A magyarországi kérdőíveknél a jó munkalehetőség átlaga 5, a jó fizetés átlaga szintén 5. Ezek az eredmények csak közepesnek mondhatók. A legnagyobb pontszámot a lakóterület iránti ragaszkodás, a jó baráti kapcsolatok és a jó családi viszonyok kapták (mindegyik 7). Legkevésbé a területre jellemző vonásokat értékelték (3). Ezek alapján kijelenthető, hogy a felállított hipotézis cáfolódott, mivel nem az anyagi körülmények a fontosabbak, hanem a közeli személyes kapcsolatok.

A vajdasági kérdőíveknél a jó munkalehetőségek és jó fizetés átlaga 4, tehát még alacsonyabb, mint a magyarországi válaszadók körében. A vajdasági kérdőívek átlagai közt nincs is ettől alacsonyabb pontszám, így a hipotézist ebben az esetben is el kell vetni. A legmagasabb pontszámot itt a lakóterület iránti ragaszkodás érte el, 8 pontot. A családi és baráti kapcsolatok itt is magas pontszámot kaptak.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy a vizsgált hipotézis megcáfolódott, a fiatalok számára nem az anyagi dimenzió a legfontosabb. Helyette azt az ellenhipotézist kell elfogadni, miszerint az adott terület értékelésében a személyes kapcsolatok és a lakóterület szeretete játssza a legfontosabb szerepet.

3.5 A regionális szint értékelése

Az ötödik hipotézis szerint a négy szintből álló területfelosztáson az első és második szint a vajdasági hallgatók körében nagyobb átlagpontszámot fog elérni, mint a magyarországi hallgatók körében. Ezt az elméletet arra alapozom, miszerint az etnikailag vegyes városokban kisebb arányú a városon belüli költözés. A regionális szint nagyobb pontszámát pedig arra alapozom, hogy a Vajdaság, mint tartomány igen fontos szerepet játszik az ott lakók önmeghatározásában.

A kérdezetteknek a kérdőívben a kilenc kategória közül csak azokat kellett osztályozniuk 1-től 5-ig, amit a számukra fontosnak tartottak. Ahova nem került osztályzat, az 0-nak számít. Fontos itt megemlíteni bizonyos kategóriák eltérését. A község fogalma Magyarországon jogilag falvat jelent, Szerbiában azonban az a hivatalos megnevezése a kistérségeknek. Ezért a kétféle kérdőívben ezekre a kategóriákra más megnevezést alkalmaztam.

3. táblázat: Területi szintek átlagai (vajdasági)

Területi szintek	Átlag
Lakóhely/lokális	2
Település szerinti	3
Község szerinti	1
Körzet szerinti	1
Régió szerinti	1
Tartomány szerinti	3
Ország szerinti	1
Szubkontinentális	0
Kontinentális	1

A legmagasabb osztályzatot a település szerinti és a tartomány szerinti kategória szerezte. A leggyengébb a szubkontinentális szint, ennek az átlaga 0.

4. táblázat: Területi szintek átlagai (magyarországi)

Területi szintek	Átlag
Lakóhely/lokális	1
Település szerinti	3
Kistérség szerinti	0
Megye szerinti	1
Regionális	1
Ország rész szerinti	1
Ország szerinti	2
Szubkontinentális	1
Kontinentális	2

A legmagasabb pontszámot itt a településrész szerinti szint kapta, a legalacsonyabbat pedig a kistérségi szint (0).

A lokális szint átlagai a vajdaságiak körében 2, 3 és 1, a magyarországiak körében pedig 1, 3 és 0, tehát a hipotézis, miszerint a vajdasági válaszadók körében a lokális szint átlaga magasabb lesz beigazolódott. A hipotézis második fele, miszerint a tartomány szerinti szint is magasabb lesz a vajdasági válaszadók körében szintén beigazolódott, hiszen az átlag náluk 3, a magyarországi válaszadóknál pedig csak 1.

3.6 Magyarország értékelése

A vajdasági kérdőív utolsó két kérdése arra kérdezett rá, hogy egy 1-től 10-ig terjedő skálán hány pontra értékelné Szerbiát, és hány pontra Magyarországot. A magyarországi kérdőívekben csak Magyarországot kellett értékelni. A hipotézis szerint Magyarországot a vajdaságiak magasabb pontszámra értékelik, mint a magyarországiak. Ezt a feltevést arra alapoztam, hogy a magyarországiak többsége valószínűleg nem élt huzamosabb ideig külföldön, így nem rendelkeznek viszonyítási alappal, ezért a magyarországiak hasonló pontszámra fogják értékelni Magyarországot, mint a vajdaságiak Szerbiát.

A vajdaságiak Szerbiát átlagosan 5 pontra értékelték, a leggyakoribb érték 3-as, a szórás pedig 1,65. A magyarországiak Magyarországot átlagosan 6 pontra értékelték, a leggyakoribb érték is 6-os a szórás pedig 1,89. A vajdaságiak Magyarországot átlagosan 7 pontra értékelték, a leggyakoribb érték is 7-es, a szórás pedig 1,62. A kapott adatok alapján a hipotézis, miszerint a vajdaságiak magasabb pontszámra értékelik Magyarországot, mint a magyarországiak beigazolódott.

3.7 Bizalom

A 7. hipotézis szerint a vajdaságiak átlagosan jobban bíznak valakiben, aki vajdasági. A bizalmat úgy mértem, hogy a kérdőívben azt kérdeztem meg, hogy ha az otthonától nagyon távol tartózkodna, és meg kellene bíznia egy idegen emberben, hogy vigyázzon a csomagjaira kit választana. Az első kérdésnél egy azonos településről származó személy és egy idegen, a másodiknál egy azonos területről származó (a vajdaságiaknál vajdaság, a magyarországiaknál pedig a saját megye) személy és egy idegen, a harmadiknál pedig egy azonos országból származó személy és egy idegen közt kellett választani (Bugovics, 2007). A magyarországiaknak feltett kérdés anynyiban különbözött, hogy ott Vajdaság helyett „ugyanabból a megyéből származó” szerepelt.

Az vizsgáltam meg, hogy van-e összefüggés a származás (vajdasági vagy magyarországi) és a bizalom (kire bízna a csomagját) közt. Az első kérdésnél, ahol egy azonos településről származó (földi) és egy idegen közül kellett választani, nem mutatható ki összefüggés. Annál a kérdésnél viszont, ahol csomagot egy azonos térségből származóra (vajdaságiaknál Vajdaság, magyarországiaknál azonos megye) vagy egy idegenre kellene rábízni, már kimutatható a kapcsolat.

5. táblázat: Származás és bizalom kapcsolata térségi szinten

		Kire bízna a csomagját?		Összesen	
		Olyanra aki ugyanarról a területről jött mint te	Egyéb személyre, a közös területiség nem számít		
Ország	vajdasági	79%	21%	100%	28
	magyarországi	50%	50%	100%	24
Teljes elemszám:				100%	52

A szignifikanciaszint értéke $p < 0,05$ ($p = 0,031$) tehát szignifikáns kapcsolat van a két válltozó között. A vajdaságiak 79%-ánk fontos, hogy vajdaságira bízna a csomagját, a magyarországiaknak viszont csak 50%-a mondta azt, hogy inkább egy saját megyéjéből származó személyre bízna a csomagját. Ezek alapján arra lehet következtetni, hogy a vajdaságiak inkább vajdasági magyarokban bíznak meg, mint valaki máshonnan származóban.

6. táblázat: Származás és bizalom kapcsolata országos szinten

		Kire bízna a csomagját?		Összesen	
		Olyanra, aki ugyanazon országból származik	Egyéb személyre, a közös ország nem számít		
Ország	vajdasági	36%	64%	100%	28
	magyarországi	71%	29%	100%	24
Teljes elemszám:					52

A szignifikanciaszint itt $p < 0,05$ ($p = 0,012$), tehát itt is szignifikáns kapcsolat mutatható ki. A vajdaságiak 36%-ának fontos, hogy szerbiaira bízsa a csomagját, a magyarországiaknál ez az arány azonban 71%. Tehát a magyarországiaknak sokkal fontosabb az, hogy egy magyarországi bizzák a csomagjukat, mint a vajdaságiaknak az, hogy az ő csomagjukat egy szerbiaira bizzák. A térségi szintet vizsgáló kereszt táblánál a Cramer V értéke 0,299, az országos szintet vizsgáló kereszt táblánál pedig ez az érték 0,350. Ez alapján a térségi szinten a kapcsolat gyengébb, mint az országos szinten. A hipotézis, miszerint a vajdaságiak jobban bíznak valakiben, aki vajdasági, beigazolódott.

4. ÖSSZEGZÉS

A kutatás során kiderült, hogy a vizsgált fiataloknál kimutatható bizonyos fokú területi identitás megléte. Az adott település, kisváros mind a magyarországi mind pedig a Vajdasági fiatalok számára betölt valamilyen szerepet az önazonosság kérdésében. A szülőváros gazdasági és anyagi vonatkozásai nem a legfontosabb tényező, inkább az emberi kapcsolatok és a megszokott helyek azok, amik fontosak a fiatalok számára. Vannak azonban eltérések a magyarországi és a vajdasági fiatalok közt. A vajdaságiak számára a magyar nyelv, és a nemzeti identitás fontosabb, mint a magyarországiak számára, akik számára ez szinte magától értetődő. A bizalom szintjén is különbségek mutatkoznak. A vajdaságiak sokkal jobban megbíznak egy másik vajdaságiban, mint a magyarországi fiatalok egy másik azonos tájegységről származó emberben. Ha azonban nem egy régióról, hanem az országról van szó akkor a magyarországiak sokkal jobban megbíznak egy honfitársukban, mint a Vajdasági magyarok egy szerbiaiban. A fiatalok területi identitása tehát sok pontban hasonló bizonyos pontokban azonban különbségek is mutatkoznak, de szülőváros és a barátok fontossága mindkét félnél jelen van.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A. Gergely A. (1996): *Identitás és etnoregionalitás*. Budapest: MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont.
- Beck, U. (2005): *Mi a globalizáció*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Beck, U. (2007): *Kozmopolita Európa*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Bugovics Z. (2007) *Társadalom, identitás és területfejlesztés – A területi identitás és a regionalitás kapcsolata*, Budapest : L'Harmattan Kiadó, 22, 92-97, 109-137
- Csepeli Gy. (1999): *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég
- Csepeli Gy. – Örkény A. – Székelyi M. – Poór J. (2004): Nemzeti identitás Magyarországon az ezredfordulón. In. Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. [szerk.]: *Társadalmi riport 2004*. Budapest: TÁRKI, 471-483.
- Erikson, E. H. (1991): *A fiatal Luther és más írások*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Gábor K. (2012): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged: Belvedere Meridionale
- Gábor K. (1996): Ifjúságkutatási tézisek. In Gábor K. (szerk.) Ifjúságkutatás. Budapest: Educatio
- Gábrity Molnár I. (2009a): Vajdasági karrierépítés – ifjúságunk oktatása és esélyei. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a Kárpát-medencében. Mozaikok az ifjúság világáról*. Szeged: Belvedere Meridionale, 176-193
- Gábrity Molnár I. (2009b): A regionális identitás és az Európa-orientáltság összefüggései a Vajdaságban. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Pillanatfelvételek a Kárpát-medencei ifjúságról*. Szeged: Belvedere Meridionale, 165-186
- Gyáni G. (2008): Identitás, emlékezés lokalitás. 2000. 2008/ 6.
- Habermas, J. (1996) *Citizenship and national identity, in between facts and norm*. Cambridge Massachusetts: MIT Press, 491–515. p.
- Huntington, S. P. (1996): *A civilizációk összezapása és a világrend átalakulása*. Budapest: Európa Könyvkiadó
- Jancsák Cs. – Tarnay I. (2008): A dél-alföldi régióban élő fiatalok és ifjúsági civil szervezetek világa, valamint nemzetközi kapcsolataik a DKMT eurorégióban. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 135-163
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó
- Juhász B. (2008): A fiatalok és a civil szervezetek helyzete Szerbiában. In. Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 57-65
- Letenyey L. (2006) *Településkutatás*, Budapest: L'Harmattan kiadó.
- Murányi I. (2005) Tizenévesek nemzeti identitásának jellemzői az ezredvégi Magyarországon. *Erdélyi társadalom* 3. évfolyam 1. szám, 97-126
- Murányi I. (2006): *Identitás és előítélet*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó

- Pászka I. (2009): *A narratív történeti formák a megértő szociológia nézőpontjából*. Szeged: Egyetemi Kiadó
- Pataki F. (2001): *Élettörténetek és identitás*. Budapest: Osiris Kiadó
- Ricz Dencs T. (2008): A vajdasági fiatalok mentális állapota. In: Jancsák Cs. [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 45-56
- Somlai P. (2008): *Társas és társadalmi*. Budapest: Napvilág Kiadó
- Somlai P. (2013): *Család 2.0*. Budapest: Napvilág Kiadó
- Szabó Á. (2013): Vajdaság – Szerbia. In: Bauer B. – Szabó A.: *Mozaik 2011. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest–Szeged: NCSSZI – Belvedere Meridionale, 127-157 http://magyarifjusagikonferencia.eu/wp-content/files_mf/mozaik2011.pdf Utolsó letöltés: 2016.02.26.
- Veres V. (2005): Az erdélyi magyarok nemzeti identitása a társadalmi és az etnikai struktúra összefüggésrendszerében (2000). *Erdélyi társadalom* 3. évfolyam 1. szám, 71-96